

УДК 347.9;343.3

DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v054.2024.9>

Гамбург Інна Аркадіївна,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права

Інституту економіки і права

Класичного приватного університету

ORCID ID: 0000-0002-9315-8987

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ У БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Для ефективної боротьби з корупцією як в межах однієї країни, так і у світовому масштабі, важливо застосовувати різноманітні способи, включаючи правове забезпечення, механізм прозорості державних витрат, освітні програми, активізацію громадянського суспільства, міжнародну співпрацю тощо. Кожен з цих аспектів доповнює інші, створюючи комплексний підхід до вирішення проблеми. Ще з кінця ХХ ст. традиційну конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, у кримінальному провадженні було доповнено розширеними повноваженнями щодо конфіскації та конфіскацією без засудження. Деякі держави запровадили «звичайну» цивільну конфіскацію.

Ці новації в боротьбі з організованою злочинністю та корупцією призвели до розуміння того, що повернення незаконних активів є відновним, а не каральним заходом, а тому сприяло розумовому переходу до підходу, що допускає нижчі стандарти доказів, надає більшої ваги непрямим доказам, а також контекстуальній оцінці обставин справи, і навіть допускає спростовні припущення щодо незаконного походження нез'ясованих активів у деяких випадках. Іншими словами, новий підхід прийняв деякі елементи з цивільного судочинства. І цей новий, так званий «гібридний» підхід, став обов'язковим на рівні Європейського Союзу у формі розширеної конфіскації у кримінальному провадженні. Все більше європейських держав роблять подальші кроки, запроваджуючи більш просунуті стратегії конфіскації незаконних активів, які мають різні позначки (цивільно-правова конфіскація, ордери на непояснені статки, самостійна конфіскація тощо) та різні юридичні місця. Конкретні положення можуть бути розміщені в кримінальному законодавстві чи інших законах, часто гібридного правового характеру. Ці стратегії можуть проводитися паралельно або

після кримінального провадження або навіть без зв'язку з кримінальним провадженням проти підсудного.

Стан дослідження. У даному дослідженні використовувалися напрацювання вітчизняних та зарубіжних учених, таких як: С. Бікеліс, А. Вороніжський, О. Ковальчук, О. Колотило, Д.-П. Руї, С. Чаптер та ін. У цих працях досліджено правову природу цивільної конфіскації, проаналізовано зарубіжний досвід застосування цивільної конфіскації. Проте, новітні виклики, пов'язані з ростом рівня корупції в Україні, особливістю прояву її в умовах політичної, економічної та соціальної кризи під час воєнного стану потребують наукового розгляду цього питання. Тому саме опрацювання зарубіжного досвіду на предмет запозичення для України, аналіз українського законодавства і висвітлення особливостей застосування інституту цивільної конфіскації склали новизну нашого дослідження.

Метою статті є на підставі аналізу світового досвіду та національних особливостей запропонувати оптимальну модель застосування цивільної конфіскації у сфері боротьби з корупцією в Україні.

Виклад основного матеріалу. Визначення сутності цивільної конфіскації дозволяє розглянути її як спосіб вилучення в особи, засудженої за певний злочин, у державну власність майна, яке не стало предметом конфіскації і спеціальної конфіскації у межах кримінальної справи, і щодо якого не доведено законності підстав (джерел) його набуття. Для опису цього поняття у світовій практиці використовується багато термінів: цивільна конфіскація активів, цивільна конфіскація, некримінальна конфіскація та конфіскація без (обвинувального) вироку суду [1, с. 3].

Однією із загальноновизнаних є дефініція, що цивільна конфіскація (non-conviction based asset

forfeiture) – це цивільний позов, спрямований на стягнення незаконно набутих активів у власність держави. Він існує окремо від кримінального провадження, оскільки не потребує доведення вини (елементу суб'єктивної сторони складу злочину) у кримінальному процесі та дозволяє конфіскувати активи також у разі імунітету, смерті, втечі тощо злочинця. Щоб конфіскувати майно за процедурою цивільної конфіскації, необхідно довести лише неправомірність (необґрунтованість) набуття права власності на активи. Зокрема, цивільна конфіскація може здійснюватися до закінчення кримінального провадження [2, с. 2].

Досліджуючи сутність цивільної конфіскації український вчений О. Колотило визначає, що «Однією із найсуттєвіших відмінностей цивільної конфіскації від конфіскації в межах кримінального провадження є те, що конфіскація «in rem» є речовою, а її застосування можливе без засудження особи (а в окремих державах – без обвинувачення чи взагалі кримінального переслідування) за вчинення злочину, оскільки у такому випадку переслідується не особа, а відповідне майно. Основною ідеєю такої конфіскації виступає позбавлення злочинців економічного та матеріального підґрунтя» [3, с. 158].

У законотворчості держав світу режими повернення активів без ухвалення вироку розроблялися в двох основних напрямках: 1) дії з повернення активів, ініційовані у зв'язку з кримінальним розслідуванням, але незалежні від засудження особи (у країнах загальної системи права сформульовано істотну практику та вироблено механізми ефективного застосування «non conviction based confiscation» – NCBC); 2) дії з повернення активів незалежно від будь-якого кримінального переслідування чи правопорушення, коли особа не може пояснити законними доходами набуте майно (unexplained wealth order – UWO). Лише UWO імплементовано у Австралії, Болгарії, Новій Зеландії [4, с. 129].

Впровадження саме UWO характерне для країн, які займають низькі місця у рейтингу сприйняття корупції. Як відомо, Індекс сприйняття корупції (CPI) – показник рівня сприйняття корупції у певній країні. Transparency International (глобальний рух, місія якого у комплексній розробці та впровадженні змін для зниження рівня корупції) розраховує його на підставі досліджень дослідницьких центрів і спеціалізованих міжнародних установ (0 балів – корупція фактично підміняє собою державу, 100 балів – корупція майже відсутня в житті суспільства). У дослідженнях фахів-

ців держав з високим CPI домінує позиція, що цивільна конфіскація є одним з ефективних механізмів превенції корупції [1; 5]. Проте, зустрічається думка, що вона є допоміжним заходом до механізму визнання незаконного збагачення кримінальним правопорушенням. Вважаємо, що це спірний висновок. Адаже у різних країнах зазначені механізми функціонують або разом (Латвія, Литва, Молдова, Україна), або лише один з них (криміналізовано незаконне збагачення в Аргентині і Франції, лише цивільну конфіскацію імплементовано у Австралії, Великій Британії, Ірландії, Канаді, США), або жоден (Бельгія, Нідерланди). А ось, наприклад, у Данії, Норвегії, Фінляндії та Швеції NCBC функціонує в усіченому вигляді в межах кримінального процесу [1; 6]. При цьому, обґрунтовує А. В. Вороніжський, спільними рисами для обох виступає те, що вони є санкціями та основна їх мета протидія незаконному збагаченню та корупції, відмінність між ними у тому, що функції кримінального інституту є більш каральними, а функції цивільного інституту є превенційними та відновлювальними, спрямованими на вилучення доходів від незаконної діяльності [4, с. 129].

У дослідженні Бикеліс С., базуючись на тезі, що цивільна конфіскація має забезпечити баланс між ефективністю та пропорційністю повернення доходів, одержаних злочинним шляхом, запропоновані три моделі, вироблені національним правом європейських країн та опробовані у практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у справах, пов'язаних з регулюванням цивільної конфіскації: 1) Модель чистої конфіскації багатства без пояснення (PUWCM), де не вимагається зв'язок між багатством, яке можна повернути, і злочинною поведінкою; 2) Модель конфіскації багатства без пояснення (UWCM), де, окрім мінімального порогу вартості, потрібні формальні умови для початку цивільного провадження (звинувачення у серйозних правопорушеннях або статус публічного діяча); 3) Звичайна модель цивільної конфіскації (OCCM), де на додаток до формальних «спускових механізмів» для цивільного судочинства, суди також повинні встановити суттєвий (прямий чи непрямий) зв'язок між нез'ясовним багатством і злочинною поведінкою [7].

У праві та законодавстві України в межах реалізація Державної антикорупційної програми в основному сформувався й інститут цивільної конфіскації. Це пов'язано з прийняттям 31.10.2019 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» [8], який вніс зміни до Цивільного процесуального кодексу (ЦПК), Цивільного кодексу (ЦК), Кримінального процесуального кодексу (КПК), Кримінального кодексу (КК) та інших законодавчих актів України. Проте аналіз змісту диспозицій статей 233-233² ЦПК України, що діяли з 04.03.2015 р. по 15.12.2017 р. і статей 290-292 ЦПК України, що були чинними в період 15.12.2017 р. по 28.11.2019 р. дозволяють зробити висновок про пошук вже у ці роки оптимальної моделі цивільної конфіскації для країни. При цьому інститут визнання необґрунтованими активів та їх витребування в редакції ЦПК України 2015 та 2017 років об'єднувала єдина спільна риса: можливість цивільної конфіскації набутих незаконним шляхом активів перебувала у прямому причинно-наслідковому зв'язку із фактом встановлення вини особи у вчиненні корупційного злочину. Тобто, стягнення активу було дозволене виключно на підставі доведення факту кримінального корупційного правопорушення. І лише у названому законі 2019 р. запроваджено абсолютно новий за своєю суттю для українського законодавства інститут цивільної конфіскації необґрунтованих активів без обвинувального вироку суду. Метою української моделі стало повернення незаконно отриманих активів та позбавлення особи права на державну службу або посади в органах місцевого самоврядування.

Отже, в Україні цивільна конфіскація реалізована через процедуру визнання активів необґрунтованими. І це повністю корелюється з положенням статті 41 Конституції України, за якою конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом [9].

На сьогодні модель інституту цивільної конфіскації в українському законодавстві відображена у відповідних статтях ЦПК. Так, відповідно до ч. 4 ст. 290 ЦПК України, позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави може бути пред'явлено до особи, яка, будучи особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, набула у власність активи, зазначені в частині другій цієї статті, та/або до іншої фізичної чи юридичної особи, яка набула у власність такі активи за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або якщо особа, уповноважена на виконання

функцій держави або місцевого самоврядування, може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними [10]. Отже, Закон не прив'язаний до членів сім'ї чи близьких осіб, що дає змогу розширити коло таких суб'єктів.

Згідно з ч. 2 ст. 290 ЦПК України, позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави пред'являється щодо:

1) активів, набутих після дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів», якщо різниця між їх вартістю і законними доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день набрання чинності зазначеним Законом, але не перевищує межу, встановлену статтею 368-5 Кримінального кодексу України;

2) активів, набутих після 28.11.2019 р., якщо різниця між їх вартістю і законними доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на день набрання чинності зазначеним Законом, а кримінальне провадження за статтею 368-5 КК України, предметом злочину в якому були ці активи, закрито на підставі пунктів 3, 4, 5, 8, 10 частини першої статті 284 КПК України, і відповідне рішення набуло статусу остаточного;

3) доходів, отриманих від активів, зазначених в абзацах другому та третьому цієї частини [10].

Тобто, предметом позову є саме активи, набуті після 28.11.2019 р. та доходи з таких активів. Відповідачем є особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Зазначимо, що відповідно до ст. 328 ЦК, право власності вважається набутих правомірно, якщо інше прямо не випливає із закону або незаконність набуття права власності чи необґрунтованість активів, які перебувають у власності, не встановлені судом [11]. При тому презумпція необґрунтованості (неправомірності) визначена у ст. 291 ЦПК України у процесуальних нормах, а саме якщо судом на підставі поданих доказів не встановлено, що активи або грошові кошти,

необхідні для придбання активів, були набуті за рахунок законних доходів [11].

Згідно з ч. 8 ст. 290 ЦПК України, доходи можна вважати законними, лише якщо вони відповідають вимогам правомірності отримання та законності джерел їх походження [11].

На відміну від досвіду більшості інших країн, українське законодавство про цивільну конфіскацію вимагає доводити зв'язок майна з посадовою особою, а не із вчиненням нею злочину. При цьому правоохоронці мають довести, а посадова особа спростувати, що таке майно пов'язане з нею. У справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави позивач зобов'язаний навести у позові фактичні дані, які підтверджують зв'язок активів з особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та їх необґрунтованість, тобто наявність визначеної частиною другою статті 290 ЦПК України різниці між вартістю таких активів та законними доходами такої особи. У разі визнання судом достатньої доведеності зазначених фактів на підставі поданих позивачем доказів спростування необґрунтованості активів покладається на відповідача (абзац другої частини другої статті 81 ЦПК України).

У справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави суд виносить рішення на користь тієї сторони, сукупність доказів якої є більш переконливою порівняно з сукупністю доказів іншої сторони (частина четверта статті 89 ЦПК України).

Також, може здійснюватися забезпечення доказів у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави Вищим антикорупційним судом за заявою прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а у випадках, передбачених законом, – також за заявою прокурора Генеральної прокуратури України (абзац другий частини четвертої статті 116 ЦПК України).

У справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави позов забезпечується, зокрема, накладенням арешту на активи, які є предметом спору, чи інші активи відповідача, які відповідають їх вартості.

Суд може прийняти рішення про накладення арешту на активи, які є предметом спору у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, чи на інші активи відповідача, які відповідають вартості оспорюваних активів, із заборобою користування у виняткових випадках з метою забезпечення збереження

таких активів та їх економічної вартості (пункт 1 частини першої статті 150 ЦПК України абзац другий частини п'ятої статті 153 ЦПК України). Такі активи на момент розгляду справи передаються Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (Агентство з розшуку/повернення активів; скорочена назва згідно з офіційним сайтом – Агентство з розшуку та менеджменту активів, або АРМА) – центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, та/або з управління активами, на які накладено арешт або які конфісковано у кримінальному провадженні, чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, створений у 2015 р.).

Серед переваг застосування цивільної конфіскації можна виділити оперативність, що можлива завдяки розгляду справ за нормами цивільного, а не кримінального судочинства, тому що в останньому застосовується презумпція «поза розумним сумнівом», оскільки всі сумніви тлумачаться на користь особи, яка притягується до відповідальності. На відміну від цього у цивільному судочинстві застосовується цивільна презумпція «існування розумних підстав», що має значно менший тягар доказування. Ключовим суб'єктом у справах цивільної конфіскації є суд і саме від його розуміння вказаних положень залежить успішність реалізації інституту цивільної конфіскації в Україні [12].

Доказом дії положень законодавства щодо цивільної компенсації є судова практика. У єдиному державному реєстрі судових рішень знаходимо декілька справ за позовом Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) Офісу Генерального прокурора до народних депутатів, посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування тощо про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Наприклад, справа № 991/366/22 щодо необґрунтованих активів у вигляді квартири та авто судді Васильківського міськрайонного суду Максима Ковбеля. Вищий антикорупційний суд (ВАКС) частково задовольнив позов САП та конфіскував у цивільному порядку 3,6 млн грн. Необґрунтованим активом суд визнав квартиру на 142 кв.м, проте автомобіль марки «TOYOTA» моделі «LAND CRUISER 200» – ні [13]. У цій

справі заслуговує на увагу момент, де адвокат відповідача вказував на те, що слідкування за відповідачем і записи з відеокamer є порушенням використання доказів, бо це вже стосується кримінального провадження а не цивільного. Це висвітлює прогалину в законодавстві, в тому що норми цивільного провадження не містять вимог до зібрання доказів.

Висновки. Світовий досвід та вітчизняна практика висвітлюють доцільність застосування у сфері боротьби з корупцією процедури цивільної конфіскації. При цьому цивільна конфіскація необґрунтованих активів – достатньо новий інститут у праві та законодавстві країн світу, але у світовій практиці вважається вже одним із найефективніших інструментів боротьби з корупцією. Проте масштаби корупції у світі взагалі та в Україні зокрема свідчать про певні недоліки у правовій регламентації даної процедури. У той же час накоплений достатній правотворчий і правозастосовчий досвід впровадження цивільної компенсації, що дозволив сформулювати положення

для запозичення в Україні та запропонувати ефективну модель застосування цього правового інституту в Україні. Ця модель полягає у тому, що цивільна конфіскація застосовується в межах цивільного процесуального провадження і виконує превенційну та відновлювальну функцію. При цьому суд має довести зв'язок незаконно придбаного майна з посадовою особою, а не із вчиненням нею злочину. У справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави суд виносить рішення на користь тієї сторони, сукупність доказів якої є більш переконливою порівняно з сукупністю доказів іншої сторони. Тому повноваження судових органів щодо визначення «достатності/недостатності» фактів законності джерел доходів вимагають високого рівня прозорості та добросовісності задля забезпечення справедливого і неупередженого виконання вимог законодавства. Також нагальною проблемою є усунення прогалини у цивільному процесуальному законодавстві щодо вимог до зібрання доказів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Rui Jon Petter and Ulrich Sieber. Non-conviction-based confiscation in Europe: possibilities and limitations on rules enabling confiscation without a criminal conviction. Duncker & Humblot. 2015. 310 p. URL: <https://doi.org/10.30709/978-3-86113-809-9>.
2. Цивільна конфіскація. основні засади й міжнародний досвід. Інформаційна довідка. Інформаційно-аналітичний центр Верховної Ради України. Київ 2020. 9 с.
3. Колотило О. О. Проблема визначення законності джерел доходів при застосуванні процедури визнання активів необґрунтованими. *Вісник ЛННІ ім. Е. О. Дідоренка*. 2023. Вип. 3 (103). С. 154–164.
4. Вороніжський А. В. Удосконалення інституту визнання необґрунтованими активів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 128–134.
5. Chapter S. Asset Recovery and Mutual Legal Assistance. URL: https://dspace.library.uvic.ca/bitstream/handle/1828/9253/Ch.%2005_April2018_web.pdf?sequence=6&isAllowed=y.
6. Analysis of non-conviction based confiscation measures in the European Union, COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Brussels, 12.4.2019 SWD(2019) 1050 final 21 p. URL: <https://www.eumonitor.nl/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vkxp6xwdosz1>.
7. Skirmantas Bikelis. Modeling the Patterns of Civil Confiscation: Balancing Effectiveness, Proportionality and the Right to be Presumed Innocent. *BALTIC JOURNAL OF LAW & POLITICS*. 2020. VOLUME 13, NUMBER 2. P. 24–48.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів: Закон України від 31.10.2019 р. № 263-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 2. Ст. 5.
9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Редакція 01.01.2020.
10. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41. Ст. 492. Редакція від 23.09.2024 р.
11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. Редакція 03.09.2024.
12. Ковальчук О. А. Юридична природа інституту визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/04/38.pdf>.
13. Рішення Іменем України від 13 липня 2022 р. по Справі № 991/366/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105252483>.

Гамбург Інна Аркадіївна

Правове забезпечення оптимальної моделі застосування цивільної конфіскації у боротьбі з корупцією в Україні

Стаття присвячена визначенню оптимальної моделі застосування цивільної конфіскації у боротьбі з корупцією в Україні. Це було досягнуто завдяки опрацюванню світового досвіду застосування різних процедур при провадженні справ за корупційними правопорушеннями та з'ясуванню особливостей українських реалій. Україна відноситься до тієї групи держав, де незаконне збагачення може бути визнано як кримінальним, так і цивільним

правопорушення. При цьому, спільними рисами для обох виступає те, що вони є санкціями та основна їх мета – протидія незаконному збагаченню та корупції; відмінність між ними у тому, що функції кримінального інституту є більш каральними, а функції цивільного інституту є превенційними та відновлювальними, спрямованими на вилучення доходів від незаконної діяльності.

Прослідкований генезис формування інституту цивільної конфіскації за законодавством України. Спочатку можливість цивільної конфіскації набутих незаконним шляхом активів перебувала у прямому причинно-наслідковому зв'язку із фактом встановлення вини особи у вчиненні корупційного злочину. Тобто, стягнення активу було дозволене виключно на підставі доведення факту кримінального корупційного правопорушення. І лише у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» 2019 р. запроваджено абсолютно новий за своєю суттю для українського законодавства інститут цивільної конфіскації необґрунтованих активів без обвинувального вироку суду. Метою української моделі стало повернення незаконно отриманих активів та позбавлення особи права на державну службу або посади в органах місцевого самоврядування.

За результатами дослідження зроблений висновок, що українська модель полягає у тому, що цивільна конфіскація застосовується в межах цивільного процесуального провадження і виконує превенційну та відновлювальну функцію. При цьому суд має довести зв'язок незаконно придбаного майна з посадовою особою, а не із вчиненням нею злочину. У справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави суд виносить рішення на користь тієї сторони, сукупність доказів якої є більш переконливою порівняно з сукупністю доказів іншої сторони. Тому повноваження судових органів щодо визначення «достатності/недостатності» фактів законності джерел доходів вимагають високого рівня прозорості та добросовісності задля забезпечення справедливого і неупередженого виконання вимог законодавства. Також нагальною проблемою є усунення прогалини у цивільному процесуальному законодавстві щодо вимог до зібрання доказів.

Ключові слова: цивільна конфіскація, корупційні правопорушення, боротьба з корупцією, необґрунтовані активи, законодавство, судовий процес.

Hamburh Inna

Legal provision of the optimal model for the application of civil confiscation in the fight against corruption in Ukraine

The article is devoted to determining the optimal model of civil confiscation in the fight against corruption in Ukraine. This was achieved by studying the global experience of applying various procedures in conducting cases of corruption offenses and clarifying the peculiarities of Ukrainian realities. Ukraine belongs to the group of states where illegal enrichment can be recognized as both a criminal and a civil offense. At the same time, common features for both is that it is a sanction and their main purpose is to combat illegal enrichment and corruption; the difference between them is that the functions of the criminal institution are more punitive, and the functions of the civil institution are preventive and restorative, aimed at extracting income from illegal activities.

The genesis of the formation of the institution of civil confiscation under Ukrainian legislation was traced. Initially, the possibility of civil confiscation of illegally acquired assets was directly linked to the fact of establishing the individual's guilt in committing a corruption offense. That is, the confiscation of the asset was allowed solely on the basis of proving the fact of a criminal corruption offense. And only in the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Confiscation of Illegal Assets of Persons Authorized to Perform the Functions of the State or Local Self-Government and Punishment for the Acquisition of Such Assets» of 2019, an entirely new institution of civil confiscation of unjustified assets without a conviction by a court was introduced into Ukrainian legislation. The goal of the Ukrainian model was the return of illegally obtained assets and the deprivation of a person's right to public service or a position in local self-government bodies.

Based on the results of the research, it was concluded that the Ukrainian model consists in the fact that civil confiscation is used within the framework of civil procedural proceedings and performs a preventive and restorative function. At the same time, the court must prove the connection of the illegally acquired property and the official, rather than the commission of a crime by the official. In cases concerning the recognition of assets as unjustified and their confiscation for the benefit of the state, the court renders a decision in favor of the party whose body of evidence is more convincing compared to that of the other party. Therefore, the powers of judicial authorities to determine the «sufficiency/insufficiency» of the facts of the legality of sources of income require a high level of transparency and integrity in order to ensure a fair and impartial implementation of the requirements of the law. Also, an urgent problem is to eliminate the gap in the civil procedural legislation regarding the requirements for the collection of evidence.

Key words: civil confiscation, corruption offenses, fight against corruption, unjustified assets, legislation, court process.